

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินถึงปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเกิดโรคฟันผุของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดสงขลา ทำการศึกษาแบบตัดขวางโดยสุ่มตัวอย่างโรงเรียนประถมศึกษาจำนวน 90 โรงเรียนโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน ทำการเก็บข้อมูลโดยการสังเกตปัจจัยแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบงานอนามัยโรงเรียน เก็บตัวอย่างน้ำคั้นน้ำใช้เพื่อทำการวัดปริมาณฟลูออไรด์ในน้ำ และทำการเก็บข้อมูลเชิงลึกใน 4 โรงเรียนที่มีการดำเนินกิจกรรมการดูแลสุขภาพช่องปากอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง ถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรม ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากการสุ่มตรวจฟันนักเรียนประถมโดยทันตบุคลากรในจังหวัดสงขลาเป็นตัวแทนสถานะโรคฟันผุของนักเรียน

ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ตอบว่ามีนโยบายหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพช่องปากของนักเรียน คุณครูและผู้บริหารร้อยละ 85.6 ระบุว่าโรงเรียนมีนโยบายห้ามขายน้ำอัดลม, ลูกอมและขนมกรุบกรอบ ขณะที่ผลการสังเกตพบว่าไม่มีโรงเรียนใดเลยที่ไม่จำหน่ายอาหารที่เพิ่มความเสี่ยงต่อการเกิดโรคฟันผุ และจากการสังเกตอาหารที่ทางโรงเรียนจัดให้กับนักเรียนพบว่า ร้อยละ 23.5 ของโรงเรียนที่สำรวจยังคงจัดให้มีเครื่องดื่มรสหวานให้กับนักเรียน ขณะที่คุณครูและผู้บริหารร้อยละ 83.9 ตระหนักว่าโรคฟันผุยังคงเป็นปัญหาของโรงเรียน และร้อยละ 67.8 คิดว่าอาหารและขนมที่จำหน่ายในโรงเรียนมีผลต่อการเกิดโรคฟันผุของนักเรียน

จากการสัมภาษณ์คุณครูและผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นความสำคัญของการแปรงฟันและรู้สึกพอใจในกิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวันที่ทางโรงเรียนดำเนินการอยู่ แต่จากการสังเกตอุปกรณ์พื้นฐานของการแปรงฟันพบว่ามีโรงเรียนที่นักเรียนมีแปรงสีฟันครบทุกคนเพียงร้อยละ 10.2 เท่านั้น ส่วนการเข้าร่วมกิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน มีเพียงร้อยละ 50 ของโรงเรียนที่สังเกตมีนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนนักเรียนทั้งหมดของโรงเรียน นอกจากนี้พบว่าการที่โรงเรียนมีสัญญาณให้นักเรียนทุกคนรับทราบว่าจะต้องแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน มีการควบคุมโดยครูหรือผู้นำนักเรียน และมีการควบคุมระยะเวลาในการแปรงฟัน มีความสัมพันธ์กับจำนวนนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมแปรงฟันหลังอาหารกลางวัน ($p < 0.001$)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าโรงเรียนที่มีนโยบายที่ชัดเจนประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน หรือครูปฏิบัติงานอยู่ในโรงเรียนเดิมยาวนานพอสมควรก็จะส่งผลให้เกิดกิจกรรมที่ต่อเนื่องเข้มแข็ง การที่นักเรียนจะทำกิจกรรมการแปรงฟันได้ต่อเนื่องและเรียบร้อยนั้น ครูต้องควบคุมและคอยกระตุ้นนักเรียนอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ผู้นำนักเรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการทำให้การแปรงฟันของโรงเรียนเป็นระบบมากขึ้น โดยการบริหารจัดการเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด สิ่งก่อสร้างเช่น ที่แปรงฟัน ไม่ส่งผลต่อความต่อเนื่องและประสิทธิภาพของกิจกรรม

โดยสรุปพบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ยังมีปัญหาโรคฟันผุของนักเรียน แม้ว่าผู้บริหารและครูจะตระหนักถึงความสำคัญของการดูแลสุขภาพช่องปาก แต่ในทางปฏิบัติยังคงไม่มีการจัดการควบคุมปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคฟันผุอย่างมีประสิทธิภาพในโรงเรียนประถมศึกษา

Abstract

This study aimed to assess environmental factors, effecting oral health status of primary school children in Songkhla province. Cross-sectional study was adopted. Ninety primary schools were selected by multistage sampling. Data on environment factors were gathered by observation and interviewing with school administrators and teachers who responsible for students' health. Water supplies were examined for detecting fluoride concentration. After that some schools which had run oral health activities systematically and continuously were in-depth interviewed. Secondary data from Songkhla provincial public health office was used to explain oral health status.

Results showed that almost of schools had oral health activities or policies. More than 85 % of schools had policies to reduce soft drink, candy and snack in school. However, every school still sold some risky foods and beverage. In addition, some schools (23.5%) provided sweet drink for their student. More than 80% of teachers concerned that dental caries were their schools' problems, and 67.8% thought that foods and drinks provided by school could increase dental caries problem.

Most of school administrators and teachers had good attitude and satisfied on after lunch brushing activities. But only 10.2% of schools that every student had the toothbrush, and only half of sampled schools had more than 50% students joined this activity. The results found that signal for preparation, activity monitored by leaders or teachers, and duration control related to the number of schools which students participated in the activities statistically significant ($p < 0.001$)

From in-depth interview, the oral health activities could be done effectively by the strong school policies, paying attention of the teachers continuously and monitoring by health workers. School health leaders had major role in systematically brushing activity, while specific brushing places were not important.

Conclusion, almost of schools still had dental caries problem. The school administrators and teachers concerned about oral health policy, but there were only few activities to control environmental factors the effected students' oral health.